

91(498)
B79

C. BRĂTESCU
Prof. universitar, Cernăuți

Dobrogea Regelui Carol I și colonizările dobrogene

Cernăuți 1939
Tiparul „Glasul Bucovinei“

1(498)
379

C. BRĂTESCU
Prof. universitar, Cernăuți

Dobrogea Regelui Carol I și colonizările dobrogene

Cernăuți 1939
Tiparul „Glasul Bucovinei”

Extras din Volumul festiv al revistei „Analele Dobrogei”
Anul XIX, vol. III 1938.

INSTITUTUL PEDAGOGIC
CONSTANTA
BIBLIOTECA
Nr. inv. 92642

DOBROGEA REGELUI CAROL I ȘI COLONIZĂRILE DOBROGENE ¹⁾

„Statul dintre Carpați și Mare are doi poli antropogeografici: unul e în pãdișul înconjurat de munți: polul continental; altul e în cotul dintre Dunăre și Mare: polul maritim. Fără hinterlandul muntos și fără fațada maritimă, orice formație politică la Dunărea de jos e ciungă” ²⁾.

S. MEHEDIŢI

Această sentință lapidară, pe care ctitorul geografiei moderne în România o rostia, în anul 1920, prin paginile „Analelor Dobrogei”, poate fi socotită azi, — când comemorăm 100 ani dela nașterea gloriosului învingător dela Plevna și 60 ani dela recuperarea Dobrogei și alipirea ei la sânul Patriei, precum și după experiențele trecutului, — drept una din convingerile de granit, care trebuie să stea la temelia cugetării geopolitice a cetățeanului român.

Deși formularea sa clară, energică și documentată s'a rostit așa de târziu, în schimb tendința înfăptuirii sale a frământat sufletele multor generații de înaintași cari, după atâtea veacuri de suferințe, și-au văzut visul împlinit în urma marelui războiu al popoarelor. Această fericită realizare se poate considera drept culmea cea mai înaltă până la care s'a putut ridica fapta românească insuflețită de o cugetare politică ajunsă la maturitate; de unde și hotărârea dârză de a nu putea înstreina nici un centimetru pătrat din trupul țării, sfințit cu atâtea jertfe și adus, în sfârșit, sub steagul libertății.

Dacă însă tendința de încorporare a cetății carpatice este foarte veche, — întrucât această cetate reprezintă rezervoriul milenar al neamului românesc, de unde în toate veacurile a roit străvechiu și authton popor carpatic și a descălecat pe văi până dincolo de marile

¹⁾ Conferință ținută la Soc. Regală Română de geografie, în ziua de 9 Mai 1939.

²⁾ S. MEHEDIŢI: Observări antropogeografice asupra Dobrogei. An. Dobrogei, I, 2, p. 195.

șanțuri de apă ce o înconjoară, — în schimb fațada maritimă, prin forța covârșitoare a fatalităților istorice, a rămas până în ziua independenței în afara posibilităților și chiar a preocupărilor noastre de înighebare și consolidare.

Și totuși, destinul a hotărât ca tocmai această fațadă maritimă să intre în patrimoniul țării cu 40 ani mai devreme decât polul ei continental. Războiul pentru independență înseamnă și începutul întregirii țării noastre; iar primul capitol din această măreață epopeie l-a scris cu sabiă întâiul Rege al Dinastiei noastre, Carol I.

Acest prim capitol se numește: Dobrogea.

Era mai firesc să fie așa. Căci ce ar fi însemnat un stat independent, fie și cu polul său continental, fără această fațadă maritimă, care-i asigură în mare măsură și o independență economică? Ce ar fi însemnat un hinterland, fie și de zece ori mai bogat, fără Vorlandul său, al cărui rol, precum s'a spus, este acela de „poartă de intrare și ieșire” în statul românesc răzimat de Carpați?

De aci și marea însemnătate a Dobrogei, căreia Regele Carol I, — a cărui cultură și cugetare geografică au fost elogiare și în ședințele acestei Societăți, — i-a atribuit importantul rol de „plămân al României”. De aci și grija principală de a lega acest pământ de trupul țării prin mărețul pod dela Cernavoda și de a-l înzestra cu portul Constanța, ale cărui ape sărate rămân libere pentru navigație și în timpul iernei.

Pierderea Dobrogei înseamnă sufocarea vieții economice a unei țări întregi; înseamnă condamnarea unui organism, oricât de viguros, prin suprimarea organelor sale de respirație; înseamnă, în sfârșit, un soi de robie economică.

Dar provincia noastră transdunăreană reclamă întâietatea la atenția noastră și din alt punct de vedere. Istoria ne arată că cei doi poli antropogeografici au fost hotărâtori în destinul formațiunilor politice dela poalele Carpaților. Și, pentru a ilustra aceasta, voi lua numai trei momente capitale din trecutul teritoriului nostru.

Primul moment cade în antichitate. Marele împărat Traian, când a voit să atace țara lui Decebal, a atacat-o din două părți, strângând-o ca într'un clește: a atacat-o și în cuibul său din munți, unde după biruință a întemeiat Ulpia Trajana; dar și din spre Mare, prin Scythia minoră, unde mai apoi a înălțat Tropaeum Trajani. Spațiile intermediare au căzut după aceasta dela sine.

Cine stăpânește cetatea transilvăneană, apasă grozav asupra teri-

toriului din afara Carpaților și-și poate întinde, sub o formă sau alta, influența și chiar suzeranitatea asupra lui: dovadă trecutele relații politice între Unguri și cele două Voevodate românești. Dar cine stăpânește podișul Dobrogei apasă și mai grozav asupra independenței politice și economice a aceluiaș teritoriu: dovadă îndelungata suzeranitate turcească asupra Principatelor române. Căci Dobrogea, așa cum stă intercalată în conturul oval al Țării noastre, domină ca o cetate întinsele depresiuni de dincolo de apă, stăpânește vadurile marelui fluviu, poate anihila mișcarea economică din porturile dunărene și e în măsură a exercita o mare presiune asupra organismelor politice de sub Carpați. Istoria e martoră că așa a fost sub Romani, cari din Dobrogea și-au împins garnizoanele până în Basarabia și Moldova; și tot așa sub Turci cari, înaintând pe șleaul cel mare dobrogean, au cucerit porțile Moldovei, au înființat raiale peste fluviu și au paralizat pentru multă vreme viața economică și politică a Principatelor dunărene.

În sfârșit, chiar și în timpul marelui războiu al popoarelor, Țara noastră a fost atacată tot din spre cele două centre vitale ale ei: din spre cetatea înconjurată de munți și din spre cotul dunărean al Dobrogei.

Aceste adevăruri nu au nevoie de prea multă documentare. Ele ne arată ce rol important are Dobrogea în evoluția statului român dintr'un îndoit punct de vedere: cel economic și cel strategic și că pierderea acestei provincii de lângă gurile Dunărei și Țărmul Mării a însemnat o amorțire a vieții noastre independente, ceea ce a echivalat cu o semi-vasalitate și chiar cu o vasalitate completă.

Drept concluzie: ca să întrebuițăm un termen pus în circulație de curând, am putea afirma că Dobrogea reprezintă pentru România un *spațiu vital* de o importanță capitală în comparație cu alte provincii marginase. De aci și nevoia de a-i acorda o atenție specială, mai ales în direcția fortificării elementului național din cuprinsul ei, deci în direcția colonizării. Astăzi cred că nu s'ar mai afla nimeni care, cu inimă ușoară, să priviască cu nepăsare sau chiar cu dispreț spre acest pământ, considerându-l ca un loc de exil sau ca o Siberie a României și nimeni n'ar mai despoia de blocurile sale milenare, ca să le arunce într'un muzeu de București, mărețul monument dela Adam-Clisi — acest certificat de naștere al neamului românesc lângă M. Neagră, — din motivele din care a făcut-o răposatul arheolog TOCILESCU.

Se pare că nu tot astfel gândia o parte din generația dela 1878.

Când se afirma, prin grai și scris, cu atâta amărăciune, că în schimbul Basarabiei străbune ni se dau niște mlaștini pestilențiale dobrogene și niște ținuturi bântuite de Cerchezi tâlhari, vina acestei sub=prețuiri trebuie s'o căutăm în pregătirea culturală a vremii. Nu apăruseră studii de geografie, care să înfățișeze realitatea fizică din acel teritoriu cu ape bogate, cu dealuri păduroase și stepe de aur; nu existau cercetări arheologice, care să lumineze veacurile de dominație romană; nu existau suficiente studii istorice, care să arate stăpânirea lui Mircea cel Bătrân până în vadurile Mării; nu apăruseră cercetări etnografice, din care să se vadă prioritatea numerică și vechimea elementului românesc pe pământul dobrogean; și, în afară de Regele Carol I, prea puțini economiști erau convinși pe atunci de importantul rol de „plămân al României“, pe care era destinat să-l aibă această țărișoară, intercalată la pieptul țării, între Marea cea largă și cel mai vital fluviu al Europei.

De altă parte, atitudinea dârză, de opoziție, a celor cari afirmau că „nu cedăm nimic și nu primim în schimb nimic“, oricât ar fi fost ea de motivată prin durerea cauzată de rășuirea Basarabiei și prin jignirea demnității naționale, nu putea avea decât soarta unei atitudini minore și fără viziunea clară a viitorului. Să ne gândim numai ce ar fi însemnat pentru evoluția statului român modern instalarea stăpânirii rusești sau bulgărești în Dobrogea. Ce altul ar fi fost cursul evenimentelor istorice în ultima jumătate de secol în această parte a Europei!

Cer iertare onoratului auditoriu pentru această introducere cam prea lungă pentru o conferință, care=și propune a schița câteva considerațiuni asupra valoroasei moșteniri pe care ne=a lăsat=o Regele Carol I și asupra necesității colonizărilor mai rapide și mai intense în Dobrogea. Ea era însă necesară spre a dovedi că, dacă acest pământ are o importanță așa de capitală pentru existența și evoluția statului român, — apoi șovăiala ce s'a arătat în organizarea științifică a acestui teritoriu și naționalizarea sa mai pronunțată nu răspundea de loc cuvintelor regale, care puseseră pe un plan așa de înalt valoarea acestei provincii și nici convingerilor științifice de mai târziu, care văd în Dobrogea vorlandul, fațada și porticul României întregite către întinsul Mării¹⁾.

Și, pentru ca această afirmare să nu pară nemotivată, să=mi

¹⁾ S. MEHEDIŢI: Deliormanul — o verigă între Carpați și țărmul M. Negre. An. Dobr. XIX, 2, p. 226—239.

fie permis a înșira aci cele trei puncte de vedere, sub care socot că e necesar a trata subiectul meu :

a) punctul de vedere *antropogeografic* și în special al densității populației ;

b) punctul de vedere *etnografic* și mai ales al realizării unei majorități covârșitoare românești ;

c) și punctul de vedere *geopolitic*, adică al graniței actuale în raport cu apărarea națională.

I. Să începem cu punctul de vedere antropogeografic.

Cine cercetează cronicile bătrâne, începând din sec. XV încoace, adică dela instalarea stăpânirii turcești în Dobrogea, apoi descrierile călătorilor, documentele vremii, rapoartele consulare, studiile din sec. XIX și unele hărți cu indicații statistice asupra așezărilor omenești, — nu rămâne decât cu impresia tristă a unei provincii părăginite, care timp de aproape 500 ani a rămas în această stare de lăncezeală, fără a se putea ridica din ea.

Ce contrast izbitor față de strălucita epocă romană când, întrebuințând o frumoasă comparație a unui cronicar moldovean despre Italia, se poate spune despre Dobrogea că era plină de sate înfloritoare, orașe și cetăți, ca o rodie de sâmburi ! Căci această provincie nu s'a împărtășit de binefacerile civilizației decât în două epoci ale istoriei sale : epoca antică, în care s'a revărsat peste ogoarele sale binefăcătoarea „pax romana” ; și epoca modernă, dela 1878 încoace, când descălecatul politic al unui neam neolatin, sub conducerea înțeleaptă a unui Rege glorios, a trezit-o din cenușa ruinelor sale. Intervalul de timp dintre aceste două epoci este o perioadă mai mult de jale și de întuneric.

Se pare că acesta a fost, pentru multă vreme, destinul acestui pământ nefericit. Așezat ca o punte de legătură între stepele ponto-caspice, unde în tot cursul evului mediu au roit popoarele barbare, și cetatea bogată ce se profila ademenitoare în zări pe țărmurile Bosporului, — Dobrogea a jucat rolul de șleau larg al invaziilor dela N. la S. și mai târziu de drum al armatelor ruso-turce, cu tot cortegiul lor de pustiiri și nenorociri, încât o viață liniștită, așezată și înfloritoare era cu neputință.

Să reamintim numai câte-va momente mai caracteristice din trecutul acesta așa de trist :

În anul 1334—35, când călătorul arab IBN BATUTAHI străbate

Dobrogea spre Constantinopole în tovărășia unei principese bizantine măritate la Tătari, geograful acesta vorbește despre stepele Dobrogei ca despre un pustiu. El scrie: „Orașul Baba-Saltuc (Babadagul de azi) este cel din urmă pe care-l stăpânesc Tătarii. Între el și începutul împărăției grecești sunt 18 zile de mers într'un *pustiu în întregime lipsit de oameni*. Din aceste 18 zile, 8 le treci fără să găsești apă. Prin urmare îți faci provizii pentru acest timp și le pui în car în burdufuri mari și mici”.

Acelaș „desertum” relativ l-au găsit, peste un secol, în stepele Dobrogei și fugarii armatei lui Vladislav și Ion Corvin, învinși de Turci la Varna în 1444. Scrie cronicarul DLUGOSZ: „Ungurilor, Valahilor și celorlalți din armata Regelui frica le puse aripi la picioare, așa încât Voievodul Ion Corvin, căpitanul armatei, care avea călăuze pricepute, ajunse numai în 2 zile și 2 nopți la malul Dunărei, la Vadul dela Floci, pe unde trecu în Valahia; alții însă nu ajunseră decât în 3 și chiar 4 și 5 zile și nopți, la acelaș mal al Dunărei și fără să mănânce ceva, când un călăreț de obicei străbate aceeași distanță în 10 sau cel puțin 8 zile, *printr'un pustiu în care nu se găsește nimic pentru trebuințele omului*; și mulți, călărind câte 3 zile, n'au descoperit nici o apă și nu puțini lănceziau de sete și foame”.

Acest „desertum” se menține și spre sfârșitul sec. XV, după mărturia lui DONADO DA LEZZE care, însoțind la 1476 marea expediție împotriva Moldovei lui Ștefan cel Mare, arată că între Varna și Isaccea Sultanul și-a făcut drumul în 10 zile prin *locuri sălbatece și nepopulate*, potolindu-și setea cu apa aflată în nisipurile de pe litoralul Mării și luptându-se cu nouri de lăcuste: „*un gran stretto che dura per due giornate et piu et si chiama deserto De Brozie*”.

Aceasta, pe la începutul stăpânirii turcești.

Sau poate că spre sfârșitul aceleiași stăpâniri, după colonizările făcute cu Turci și Tătari, starea aceasta de lucruri se va fi schimbat în bine? Să ascultăm câteva mărturii din sec. XIX:

„E un adevărat *pustiu*, de care te miri să-l întâlnești în mijlocul Europei. Socotind și populația orașelor, nu găsești mai mult de 300 locuitori pe mila pătrată”, scrie MOLTKE cu privire la Dobrogea din anii de după 1828—29.

Aceeași icoană a provinciei o dă și F. RITTER pentru anii 1835—39: „Această țară, cu o suprafață de 200 mile pătrate, cuprinsă între Mare și un fluviu navigabil, este o *pustietate așa de desolată, cum abia și mai poate cineva închipui*; și cred că nu hră-

nește mai mult de 20.000 locuitori. Cât poate cuprinde ochiul, nicăeri nu zărești un copac sau o tufă. Spinările puternic boltite ale dealurilor sunt acoperite de ierburi înalte și arse de soare, care ondulează ca valurile sub vânt și poți călări ceasuri întregi peste această *pustie monotonă*, până să descoperi un cătun nefericit, fără arbori și grădini, în cine știe ce vale fără apă". Orașul Hârșova număra pe atunci abia 30 case.

Pentru starea provinciei în timpul războiului Crimeii, ne dă mărturie medicul misiunii franceze, C. ALLARD : „Părăsirea acestor ogoare roditoare, pe care le-am vizitat, — scrie el — se explică astfel : *dela invazia din 1829, o mare parte din Bulgaria orientală și mai ales regiunea podișurilor era eproape pustie*. Un mare număr de familii creștine și musulmane se întorseseră de puțină vreme în Dobrogea, când, la 1854, ultima invazie rusească și după ea baș-buzucii pustiiră din nou țara”.

Dar mărturia cea mai frumoasă pentru cauzele acestei slabe densități a populației în Dobrogea și pentru pustiirea acestei provincii o găsim la ieromonahul rus PARTENIE care, călătorind pela 1839 spre Sf. Munte, primește din gura Românilor de prin părțile Măcinului următorul răspuns la întrebările sale mirate :

„Din vechime *Țara noastră* stă în hotar și deseori războaiele se fac pe aici, din zece mult doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și ne cultivăm grădinile și iarăși se face războiu. Și atunci cine poate fugi în Valahia ; iar pe cari-i prind Turcii, îi duc cu dânsii în țara lor ; turmele ni le mănâncă, caselor le dau foc și grădinile ni le pustiesc. După ce trece războiul, cari mai rămânem vii, iarăși ne întoarcem pe la vetrele noastre și ne facem pe ruine bordeie și iar ne apucăm de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem îndrepta ? Se mai întâmplă și altă nevoie. După fiecare războiu, începe ciuma, care pornește a ne secera. Atunci iar lăsăm toate și fugim, care încotro, și ne ascundem prin munți și păduri și ne temem unii de alții, frate de frate, și fugim unii de alții. Încă și Turcii pe aici sunt tare răi și sălbateci : mereu ne asupresc și ne ruinează ; bisericile ni le ard ; la care gălesc argint, îl fură ; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jeli”¹⁾.

Jalnica Dobrogei tragedie !

Așa că la anul 1878, când România intră cu armata și admi-

¹⁾ Pentru toate aceste izvoare, vezi C. BRĂTESCU : Populația Dobrogei. An. Dobr. 1928, I, p. 201—243.

nistrația sa în Dobrogea, populația acestei provincii abia număra 7—8 loc. pe km². Atunci s'a citit în fața locuitorilor Dobrogeni acea proclamație asigurătoare, în care, între altele, se afirma :

„Locuitori de orice naționalitate și religione ! Dobrogea, vechea posesiune a lui Mircea cel Bătrân, de astăzi face parte din România. Voi, de acum atârnați de un stat, unde nu voința arbitrară, ci numai legea desbătută și încuviințată de națiune hotărăște și ocârmuește cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii. *Vieața, onoarea și proprietatea sunt puse sub scutul unei constituțiuni*, pe care ne-o râvnesc multe națiuni streine. Salutați, dar, cu iubire, drapelul român, care va fi pentru voi drapelul libertății, dreptății și al păcii”.

După atâtea veacuri de restriște, o nouă „pax romana” revenia pe plaiurile dobrogene.

Dar ce pustietate și de pe urma acestui războiu ! Intinderi mari de câmpie rămăneau nerăsturnate de plug ; turmele ciobanilor pășuiau în largul stepelor neîngustate de agricultură ; satele erau mici și rare ; Constanța, metropola de astăzi a provinciei, abia număra 5—6000 locuitori. Ce admirabil teren de colonizare în această țară nouă, căreia azi i se recunoaște valoarea și rolul de vorland, fronton și portic al României întregite !

A înțeles generația dela 1878 problemele pe care le ridică această țărișoară străbună, readusă la sânul mamei după o robie de 500 ani ? Și cum le-a rezolvat ea în vederea consolidării neamului și țării, după ce politica înțeleaptă a Regelui Carol I ne-a dat independența, regalitatea și această fațadă menită a îndruma România pe calea unui progres economic necunoscut până atunci ? Înainte de a da un răspuns la aceste întrebări, e necesar a cerceta Dobrogea și dintr'un al doilea punct de vedere, cel etnografic, care va da problemei colonizărilor o importanță și o ascuțime și mai mare.

II. Este firesc ca, la acest capitol, să ne intereseze, în primul rând elementul românesc, care trebuie considerat dintr'un îndoit punct de vedere :

1. al vechimei și persistenței sale în Dobrogea în decursul veacurilor ;

2. al proporției sale numerice, sau al procentului față de populația totală și față de celelalte naționalități.

Timpul nu ne îngăduie a înșira aci dovezile și concluziile privitoare la chestiunea permanenței Românilor în Dobrogea. Am pu-

blicat în altă parte ¹⁾ toate mărturiile trecutului, câte mi-au căzut sub ochi și am tras și concluzia riguroasă ce se desprinde din acele mărturii. Încheiam așa :

„Permanența elementului românesc în Dobrogea în toate timpurile este un fapt real. Această permanență se explică prin rolul antropogeografic pe care a trebuit să-l joace provincia față de drumurile ce treceau prin ea, sau duceau către ea. *Dacă pentru alte neamuri, care au circulat dela N. la S. și dela S. la N., Dobrogea a fost numai o poartă, sau o parte dintr'un drum mai lung, — pentru Românii din Carpați Dobrogea este însuși termenul final al drumurilor lor, care toate se concentrează spre acest pământ. Plugarii, păstori, pescari și războinici; Moldoveni, Munteni sau Ardeleni, — dealungul oricărei văi s'ar fi coborât, ei nu puteau să se oprească la Dunăre, ci trebuiau să treacă și mai departe, în direcția în care-i îndrumau râurile de sub Carpați, ori de câte ori cauze prea vitrege nu i-au împiedicat a o face“.*

Dela mărturia unor cronicari medievali ca NIKETAS CHONIATES, ANSBERTUS, GEOFFROY DE VILLEHARDOUIN, sau a unui călător ca minoritul RUBRUQUIS, cari pomenesc în părțile Bulgariei răsăritene și până la gurile Dunărei o „*Valahie*“, care este țara lui Asan, o „*Vlahie Albă*“ „*Blankis Blaquie*“, unde stăpânesc Calo-Petru și fratele său Crasian cu supușii lor Românii, „*cum subditis Flachis*“; — și până la C. ALLARD, care la 1859 admiră la Românii din ținutul Constanței costumul lor antic, figurile lor aproape celtice, sau puritatea tipului italian și acea inteligență care-i caracterizează într'un grad așa de înalt; și dela mărturia cronicarului polon DLUGOSZ, că, după dezastrul creștinilor la Varna în 1444, nimeni nu cunoștea ținutul Dobrogei, pe unde se retrăgeau armatele învinse de Turci, în afară de Vlahii cari serviau de călăuze, de bună seamă ca unii ce trăiseră pe acolo, — și până la etnograful LEJEAN, care distinge în peninsula Balcanică de Est trei limbi curente: cea greacă la S E., cea bulgară la NE., iar în Dobrogea — cea română; toate celelalte izvoare intermediare ²⁾ mărturisesc, într'un fel sau altul, despre această permanență și continuitate a elementului românesc în Dobrogea.

¹⁾ C. BRĂTESCU: Populația Dobrogei, în vol. Festiv al Analelor Dobrogei 1928, I, p. 201—243.

²⁾ Cum ar fi s. ex. documentul din 1603 despre mulțimea Valahilor din arele stat dobrogean Dăenii; sau știrile date de THOMASO ALBERTI la 1612; de Principele D. CANTEMIR și LA MOTRAYE pe la începutul soc. XVIII; de BOSCOVICI pe la 1761—62; de călugărul Partenie la 1839; de IONESCU DE LA BRAD la 1850; de Peters la 1865 de BARON D'HOGQUER la 1878, și multe altele.

Permanență însă nu înseamnă numai de cât și majoritate absolută.

Când au cucerit Turcii Dobrogea, ei au găsit în ea multe goluri, care favorizau o colonizare cu element musulman. Colonizarea aceasta însă nu s'a îndeplinit imediat și nici liniștit. Pe de o parte Cazacii prădau așezările turco-tatare dinspre latura Mării, iar de alta Domnii români, — după ce cucerirea turcească le răpise Dobrogea și mai apoi chiar și cetățile de pe malul stâng, cu vadurile lor negustorești și vămile, care aduceau însemnate venituri vistieriei, — treceau în repețite rânduri Dunărea spre a jefui și ucide ca în țară turcească. Dan II o făcu pe la Silistra, iar Vlad Țepeș pe toată linia Dunărei bulgărești, dar și în Dobrogea până la Deltă. La finele sec. XVI oștile lui Mihai Viteazul incendiază orașele turcești de pe dreapta, iar Radu Șerban înaintă cuceritor până la Bazargic, unde se retrăsese Turcii.

Era reacțiunea românească.

Ca să se apere împotriva unor asemenea atacuri, Turcii înființară în aceste părți extreme ale imperiului Turcesc un pașalâc cu capitala la Silistra, pe care o fortificară puternic. Urmarea a fost o întărire a colonizării turco-tatare, iar provincia se transformă într-o tabără fortificată, gata a porni împotriva dușmanului ¹⁾.

Să nu ne închipuim însă că Turcii au realizat în Dobrogea o mare densitate de populație. Satele erau destul de rare și mici, iar locuitorii cultivau ogoarele numai în imediata vecinătate a satelor. Incolo erau păduri sau stepe libere pentru pășunatul turmelor. Mai veni în sec. XVIII și XIX și blestemul războaielor ruso-turce, însoțite de ciumă și holeră, care creară goluri mari de populație; așa că la 1878, când am luat noi Dobrogea, ea era o țară dintre cele mai slab populate din Europa. Evident că majoritatea locuitorilor o formau Musulmanii; căci statul care stăpânește o provincie tinde cu timpul a-și crea acolo o majoritate absolută de conaționali. Această tendință este înlesnită mai ales de slaba densitate de populație, pe care un stat o găsește într-o provincie anexată.

Dintre Creștini însă, Românii se situau numericeste pe planul întâi. Și, de oarece datele statistice complete și corecte ne lipsesc pentru epoca turcească, o dovadă foarte bună pentru raporturile numerice între naționalitățile Dobrogei-Vechi o găsim în toponimie.

¹⁾ N. IORGA: Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea. An. Dobr. 1923, IV, 1, pag. 3—48.

Intr'adevăr, până la 1878, numele topice turcești reprezentau un procent de 62⁰/₀; numele românești 33—34⁰/₀; numele rusești (mai ales în Deltă) aproape 4⁰/₀, iar cele bulgărești, la un loc cu cele de alte origini, nici măcar 1⁰/₀.

În ce privește distribuția în spațiu, Românii ocupau mai ales latura dunăreană și masivul deluros și păduros din nord, de unde, în caz de nevoie, se puteau refugia prin bălțile Dunărei și peste fluviu, pentru a se reface iar după trecerea războiului; pe latura Mării persistau slabele rămășițe ale unei Dobroge bizantine, capabile și ele a se reface pe drumul Mării; iar largile stepe centrale și codrul Deliormanului fură ocupate aproape exclusiv de Musulmani, ca unii ce stăpâneau țara ¹).

Ne întrebăm acum: puteau Românii, cari primiau la 1878 o astfel de moștenire, să se mulțumească cu o asemenea stare de lucruri? Cădra această stare a Dobrogei cu rolul ei vital de vorland și de poartă a statului românesc întregit? Răspunsul nu poate fi decât negativ; de unde imperativul categoric al colonizării. *Fațada și frontonul României nu puteau rămânea numai pe o treime românești.* După ce războiul pentru independență a întins hotarele țării până în vadurile Mării și Dobrogea a scăpat de coșmarul unui destin urât, de a servi drept drum de scurgere al hoardelor și al armatelor în sensul meridianului, rămâneau acum libere și deschise drumurile de circulație în sensul paralelei, dinspre Dacia carpatică spre mica Dacie pontică.

Cu multe greutate, uneori cu destulă nepăsare, ba chiar și cu o condamabilă uitare a intereselor naționale, s'a putut realiza totuși o majoritate românească în Dobrogea-Veche. În anul 1938 districtul Tulcea număra aproape 54⁰/₀ Români, iar districtul Constanța peste 66⁰/₀ (în timp ce Bulgarii reprezentau în primul județ 18⁰/₀, iar în al doilea numai 9⁰/₀).

Și totuși, fără exagerare, am fi putut avea în această Dobroge veche cel puțin 80⁰/₀ Români, fără nedreptățirea nimănui, ci numai prin executarea corectă a unei colonizări științifice și susținute.

De ce n'am reușit decât parțial? Cauzele sunt multiple, unele chiar dureroase.

În primul rând, slaba densitate a populației românești în regiunile imediat vecine cu Dobrogea. Bugeacul Basarabiei era sub

¹) N. IORGA: Cele trei Dobrogi pe care le-am găsit. An. Dobr., 1922, III, 1, pag. 25—29.

Ruși și fusese transformat, dela 1812 încoace, într'un babilon de naționalități colonizate cu intenția de a ne depărta, ca masă etnică, de gurile Dunărei. Bărăganul, în sensul larg al cuvântului, era o stepă încă nu în deajuns de umanizată și era străbătut mai ales de turmele ciobanilor și de carele cu coviltir ale vânătorilor: ținut de inspirație pentru operele poetice ale unui Alexandri sau Odobescu. Trebuia așa dar să se recurgă la Românii mai îndepărtați, sau la cei de peste hotare. Țări ca Italia sau Germania, care înainte de războiul popoarelor trimeteau peste hotare 600—800.000 emigranți anual, ar fi colonizat Dobrogea, cu prisosul lor de populație, numai într'un singur an.

Totuși, aceasta n'ar fi fost chiar o piedică de neînvins, dată fiind mai ales starea economico-socială a țaranului român, apăsător încă de regimul latifundiilor. El și-ar fi părăsit bucuros căminul și robia spre a deveni un bun colonizator, dacă ar fi fost îndrumat științificește și cu interes de soarta sa. Mai trebuiau însă și avântul și ideia creatoare la clasa dominantă. Acestea însă lănceziau; căci mai interveniau, drept cauze, și dificultățile financiare ale statului; apoi lipsa de educație națională la unele organe executive, reprezentate uneori prin alogeni cari nu ne iubiau; și mai ales starea de spirit a unei bune părți din clasa conducătoare, preocupată în primul rând de rivalitățile politice, așa încât problema naționalizării Dobrogei cădea pe un plan secundar.

Să ne fie permis a cita aci următoarele rânduri, scrise de marele nostru istoric N. IORGA din Iașii refugiului, când Bulgarii, retrăgându-se din Dobrogea, ardeau satele românești:

Să nu uităm! „Să fim și colonizatori“!

„Până acuma n'am prea fost. Am intrat în vechea Dobrogea turcească fără un caracter național răspicat. Am găsit-o prădată, cu populația împrăștiată, cu vechiul stăpân musulman plecat în lume și hotărât adesea să nu mai revie sub stăpânirea creștină. Condiții mai bune pentru naționalizarea proprietății măcar nici nu se puteau întâmpina. Și noi, ce am făcut? Dacă este astăzi o întinsă și înfloritoare proprietate bulgărească, nouă ni se datorește în rândul întâi. Am tolerat așa de mult această vicleană infiltrație, cu scopuri evidente, în cât am putea spune că am creat-o noi. Iar, fiindcă-i trebuiau și muncitori cu palmele și vecini săraci prin care să-i crească mândria și conștiința de dominație, am introdus acolo, când și când, cum s'a întâmplat, și fără a le mai purta grija, bieți veterani obosiți, desgustați de viață și incapabili de muncă“! — Și încheia:

„În marea operă de răsplătire pentru zdravănil țăran ostaș, Dobrogea are un loc de frunte și cine-l va înțelege și va aduce la îndeplinire ceea ce trebuie făcut, va fi dat României, totodată, o *garanție socială, militară și națională*“¹⁾

Ce necesară ar fi fost instituirea unui „*ver sacrum*“ ca la Romani, așa ca în fiecare primăvară plugurile unui nou val de coloniști tineri și abia scăpați de serviciul militar să răstoarne brazde nouă în ogoarele date lor pe merit! Căci, într'adevăr, nu cu bătrâni oboșiți și în declinul vieții se poate porni o țară nouă, unde se cere tinerețe, energie, speranță și capacitate de luptă și adaptare la noile condiții de trai.

III. Cu aceasta ajungem la punctul al treilea al conferinței noastre, la chestiunea graniței româno-bulgare și a Cadrilaterului.

Dacă în urma războiului dela 1877 tratativele păcii s'ar fi desfășurat mai favorabil pentru noi, granița Dobrogei ar fi căzut mult mai departe de cât cea actuală și ar fi avut calitatea unui *hotar natural*, trecând d. ex. peste cumpăna apelor ce domină văile cu margini povârnite ale Provadiei și Lomului Alb. Am fi avut astfel întreaga regiune naturală a Dobrogei prebalcanice, iar ca populație, un număr infim de mic de Bulgari, căci ținutul era ocupat de o masă aproape compactă de Turci, în mare parte dispuși spre emigrare. Am căpătat, în schimb, o graniță cu intrânduri, o graniță de șicană, care, prin marea ei apropiere de linia văii Cara-Su, nu ne putea asigura nici podul dela Cernavoda și nici portul Constanța, create ceva mai târziu.

Tăria unei granițe o asigură și prietenia cu vecinul de dincolo de ea. Această prietenie însă ne lipsia, căci în Decembrie 1909 Bulgaria încheie o convenție militară cu Rusia, care în art. 4 obliga pe Ruși să susțină, în anume împrejurări, revendicările teritoriale ale Bulgariei în Dobrogea românească; iar în 13 Martie 1912, o alianță ofensivă cu Serbia obliga pe aceasta din urmă să dea ajutor militar vecinei noastre în cazul unei intervenții armate din partea României în războiul balcanic. Această amenințare a îndreptățit guvernul Regelui Carol I să ia măsurile necesare pentru asigurarea viitorului și, la încheierea păcii dela București, din 10 August 1913, România își muta hotarul dobrogean la o linie ce începea pe Dunăre la apus

¹⁾ N. IORGA, Să nu uităm! An. Dobr. 1921, II, 4, p. 594—595.

de Turtucaia și se termina la Mare lângă Ecrene. Țara creștea astfel, a doua oară sub acelaș Rege, cu o suprafață de 7726 km² și cu o populație de 378.000 suflete¹⁾.

Această sporire de teritoriu însă nu rezolva fără rest problema graniței dobrogene.

Un hotar mai e tare și când poporul ce locuiește în satele din vecinătatea lui aparține, prin origine, națiunii stăpânitoare.

Este adevărat că până la 1877 codrul Deliormanului și stepa Caliacrei erau locuite de o masă compactă de Turci și că, după toate mărturiile geografice, etnografice, istorice și filologice, aduse chiar de specialiștii bulgari ori slăvi, precum sunt JIREČEK, IȘIRKOF, MILETICI, KANTZ etc., populația bulgară este de dată recentă în regiunea dela NE de linia Rusciuc-Varna, unde a sosit din Balcani și dela sud de Balcani²⁾.

Această colonizare bulgărească s'a realizat în scurtul răstimp de 35 ani cât a stat Cadrilaterul sub stăpânirea statului bulgar; așa că în anul 1913, când acest teritoriu este alipit la România, el abia mai posedă o majoritate relativă turcească de 48%, în timp ce Bulgarii, aproape dispăruți înainte de 1877, realizaseră frumosul procent de 43%!

Se simția, prin urmare, nevoia unei colonizări românești, spre a naționaliza acest ținut de la hotar. Colonizarea aceasta a întârziat însă cam prea mult și n'a fost condusă de la început cu destulă energie și clară viziune a viitorului. Se pot, de sigur, invoca și oarecare scuze; între altele, tulburările aduse de marele războiu al popoarelor; dar nu se poate scuza părăsirea în stare de lăncezeală a acestei probleme capitale și după 1918, când multiplele rivalități dintre partidele politice au lăsat pe un plan cu totul secundar chestiuni vitale, care trebuiau să constituie grija principală în fortificarea și consolidarea statului românesc întregit.

România trebuie să creeze în Cadrilater o țară românească; ea nu-și poate clădi aci viitorul său pe temelia unor elemente alogene.

Venia și vine în ajutorul colonizării românești și o împrejurare dintre cele mai norocoase: organizarea noului stat turcesc de către

¹⁾ I. NISTOR, Recuperarea Cadrilaterului. An. Dobr. 1938, XIX, 2, pag. 138—157.

²⁾ C. BRĂTESCU, Populația Cadrilaterului. An. Dobr. 1938, XIX, 2, pag. 180—202.

viteazul conducător Kemal Atatürk ridică, între alte probleme, și aceea a comasării elementului musulman, risipit în peninsula balcanică, între granițele noii Turcii. Schimbul de populație realizat între Grecia și Turcia, de pe urma căruia s'ar putea spune că două popoare și-au strămutat penajii în altă țară, a fost începutul acestui proces cuminte, destinat a rezolva definitiv conflicte ce amenințau a se perpetua. Veni apoi rândul Musulmanilor din celelalte țări balcanice și din România. O convenție între guvernele celor două națiuni a pus la punct această chestiune. Turcii sunt liberi a emigra, iar statul român își ia anumite obligațiuni cu privire la averile evaluate ale emigranților. Se crează astfel goluri mari în Dobrogea-Nouă.

Primii coloniști români în Cadrilater au fost Macedo-Românii, cari începură a sosi din 1925; din 1926 începură să vină și Regățenii; iar primele aprobări de colonizare, pentru ambele categorii, s'au dat în 1928. S'au creat 279 centre de colonizare, în care s'au aprobat până anul trecut, 19.796 capi de familie, dintre cari circa 6.000 Macedo-Români¹⁾; așa că, în anul 1938, Cadrilaterul număra²⁾:

<i>Bulgari</i> . . .	150.763	suflete,	sau	40.52 ⁰ / _o .
<i>Români</i> . . .	108.404	"	"	29.14 ⁰ / _o .
<i>Musulmani</i> . . .	96.869	"	"	26.04 ⁰ / _o .
<i>Diverși</i> . . .	16.022	"	"	4.30 ⁰ / _o .
Total . . .	372.058	suflete.		

De sigur, nu este o stare mulțumitoare pentru asigurarea graniței noastre. Opera de colonizare, care este și un imperativ categoric al moștenirii lăsate de Regele Carol I, trebuie urmărită cu energie și înaltă conștiință națională, ba chiar cu iubire și devotament adânc, căci de aceea se află depusă, ca un simbol, acolo, la Coasta de Argint, inima Reginei noastre Maria.

Dacă întreg elementul musulman ar emigra din Cadrilater și ar fi înlocuit fără șovăire prin coloniști români, în scurt timp am putea realiza în Dobrogea nouă o majoritate absolută de 55⁰/_o! Pentru desăvârșirea acestei opere, ar mai rămânea și *schimbul de populație*. Ni l-au propus Bulgarii într'un rând. Avem în țara vecină aproape 100.000 Români. Noi socotim că ar fi o mare greșală a renunța la limpezirea raporturilor etnografice și la comasarea cona-

¹⁾ C. FILIPESCU, *Agricultura în Dobrogea Nouă*. An. Dobr. XIX, 1938, 2, pag. 28.

²⁾ C. BRATESCU, *Populația Cadrilaterului*. An. Dobr. XIX, 1938, 2, p. 199.

ționaliilor noștri și a reține elementele alogene cărora, în vederea unității și omogeneității, li s'ar pretinde asimilarea și contopirea în sânul națiunii: prilej veșnic de conflicte, de rea vecinătate și de asasinat la pacea și liniștea europeană.

Onorat auditoriu,

Ce era Dobrogea Regelui Carol I la încorporarea sa în 1878?

Un teritoriu pustiit și răvășit de lunga serie de războaie ruso-turce, începând din a doua jumătate a sec. XVIII până la finele sec. XIX;

Un teritoriu cu o populație rară de 7—8 loc. pe km², cu sate mici și mizerabile, cu orașe neînsemnate, ruinate și de aspect oriental-rural, și cu o sărăcie întinsă peste tot;

Un teritoriu cu o majoritate absolută turcească și cu o minoritate românească, care se situa numericeste pe primul plan față de celelalte minorități creștine;

În fine, un teritoriu în care cultura și civilizația nu-și răspândiseră binefacerile lor.

Ce a devenit Dobrogea-Veche în lunga Domnie a Marelui Comandant dela Plevna, a gloriosului înfăptuitor al independenței, regalității și întregirii țării până la M. Neagră?

Fără exagerare și în limitele adevărului: o țară înfloritoare din toate punctele de vedere.

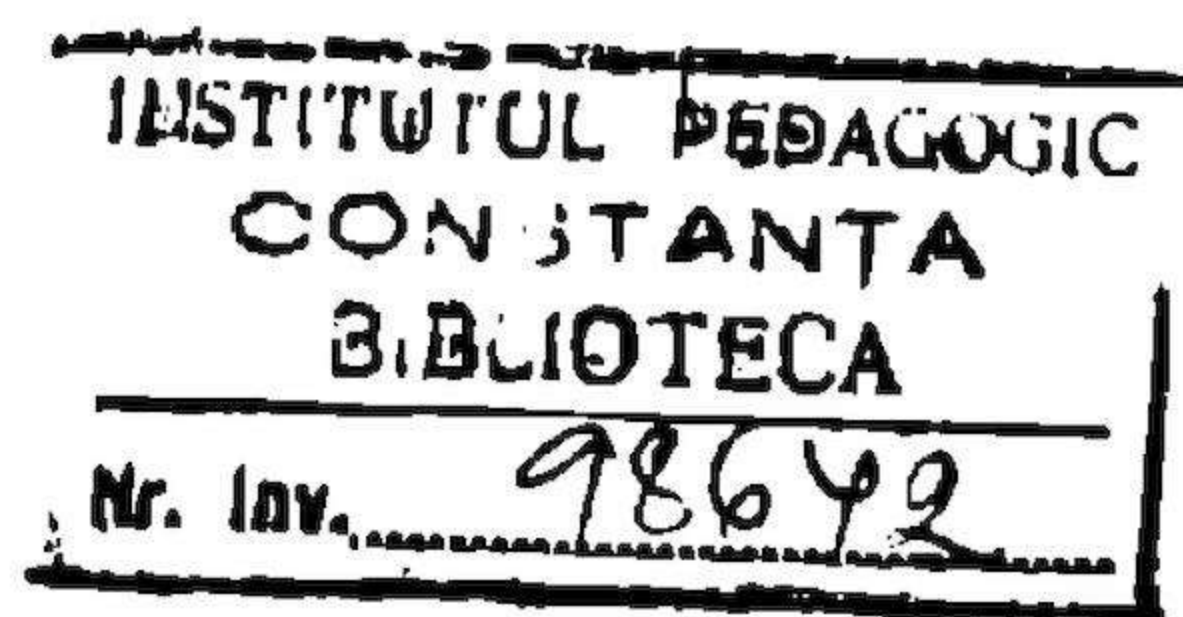
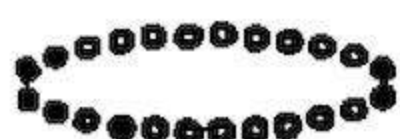
Trei probleme mari se puneau Regelui și poporului său în această provincie păraginită: *problema economică, cea culturală și problema consolidării stăpânirii românești între Dunăre și Mare prin colonizare cu element românesc.*

Primele două probleme au fost realizate în Dobrogea-Veche cu deplin succes. Am trăit și am văzut cu ochii noștri, an de an, și înflorirea economică și înflorirea culturală. E destul să pomenesc numai mărețul pod de la Cernavoda, portul Constanța, cele trei canale care, legând fluviul Dunărea și lagunele Mării, au înviorat pescăriile statului, — opere cu care s'ar putea mândri Italia unui Musolini, — căile ferate și șoselele, bisericile sătești monumentale ca niște catedrale, școlile de diferite grade răspândite în tot cuprinsul provinciei, începuturile unei flote comerciale și de războiu și multe alte binefaceri, care toate au ridicat Dobrogea la un nivel necunoscut până atunci în tot cursul istoriei sale și au făcut să fie râvnită și mai mult. Singură problema graniței și a asanării ei prin colonizări, dacă nu

ș printr'o linie Maginot, a rămas ca o moștenire în grija generației următoare.

Dacă ne-am întreba : *care este problema cea mai urgentă și cea mai vitală în momentul de față în Dobrogea, am răspunde fără șovăire : colonizarea Cadrilaterului cu Români !* De ea depinde în bună măsură liniștea și progresul nostru în viitor. Căci, dacă Dobrogea și, în special, exponentul ei, portul Constanța, fără hinterlandul bogat de peste Dunăre, cade în lăncezeală și devine, în mâna unui stat vecin, o simplă provincie laterală sau un drum, — în schimb și România întregită, fără Dobrogea, se resimte numai de cât atât în viața ei economică cât și în cea politică și strategică ; și, dacă ne-am convins, în adevăr, că țara noastră are doi poli antropogeografici, dintre cari unul e în Transilvania — polul continental —, iar celălalt e în Dobrogea — polul maritim — și că fără hinterlandul muntos și fără fațada maritimă, orice formație politică la Dunărea de jos e ciungă, — atunci *asanarea graniței meridionale*¹⁾ devine, pentru orice bun Român — un imperativ categoric.

Să nu uităm ! Să fim și colonizatori ! Ne-o strigă patrioții și cărturarii acestei țări, dar ne-o comandă de dincolo de mormânt și umbra marelui Rege Carol I, care ne cere ca moștenirea ce ne-a lăsat-o să o desăvârșim, spre mai marea glorie a Dinastiei Sale.

¹⁾ S. MEHEDIŢI, *Granițe asanate și vindecate*. În „Dobrogea de Sud“ Nr. 1, p. 3—14.

